

سلسلہ تقریرات دروس تفسیری
حضرت آیت اللہ مہدوی کنے (رحمۃ اللہ علیہ)

تفسیر سورہ بقرہ
(جلد سوم)

بہت مانتا

دکتر محمد عترت دروست (جائزہ پور)
عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

انتشارات
دانشگاه امام صادق علیه السلام

عنوان: سلسله تقریرات دروس تفسیری حضرت آیت الله مهدوی کنی (رحمته الله علیه): تفسیر سوره مبارکه بقره (جلد سوم)

تحقیق و تنظیم: دکتر محمد عترت دوست (جانی پور)

به اهتمام: دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله مهدوی کنی (رحمته الله علیه)

ناشر: دانشگاه امام صادق علیه السلام

صفحه آرا: محمد روشنی

طراح جلد: محمدحسین بصیری

نایه ساز و ناظر نسخه پردازی و چاپ: رضا دبیا

چاپ و صحافی: چاپ سپیدان

چاپ اول: ۱۳۹۸

قیمت: ۳۰۰/۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۷۶۶-۶۰۰

تهران: بزرگراه شهید چمران، پلاک ۱، پست، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه السلام

صندوق پستی ۱۵۹-۶۵۵، ۵۰۱ پستی ۰۱۴۶۵۹۴۳۶۸۱ تلفکس: ۸۸۳۷۰۱۴۲

فروشگاه اینترنتی: E-mail: press@isu.ac.ir • www.ketabesadiq.ir

سرشناسه: مهدوی کنی، محمد رضا، ۱۳۱۰-۱۳۹۳.

عنوان و نام پدیدآور: سلسله تقریرات دروس تفسیری حضرت آیت الله مهدوی کنی (رحمته الله علیه): تفسیر سوره مبارکه بقره/

تحقیق و تنظیم محمد عترت دوست (جانی پور): به اهتمام دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله مهدوی کنی (رحمته الله علیه).

مشخصات نشر: تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ج.

شابک (ج ۱): ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۶۶۶-۳

شابک (ج ۲): ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۶۶۷-۰

شابک (ج ۳): ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۴-۷۶۶-۰

موضوع: تفاسیر شیعه - قرن ۱۴

موضوع: قرآن، سوره بقره

شناسه افزوده: عترت دوست، محمد، ۱۳۶۱ -

شناسه افزوده: دفتر حفظ و نشر آثار آیت الله مهدوی کنی

شناسه افزوده: دانشگاه امام صادق (ع)

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ اس ۹۸/م BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۵۵۰۱۷

تمام حقوق محفوظ است، هیچ بخشی از این کتاب بدون اجازه مکتوب ناشر قابل تکثیر یا تولید مجدد به هیچ شکلی از جمله چاپ، فتوکپی، انتشار الکترونیکی، فیلم و صدا و انتقال در فضای مجازی نمی باشد.

این اثر تحت پوشش قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.

فهرست اجمالی

۱۷	.....	سخن ناشر
۱۹	.....	مقدمه
۳۱	.....	فصل ۱: پاسخگویی قرآن کریم
۵۷	.....	فصل ۲: تحدی در کلام اهل بیت (ع)
۷۷	.....	فصل ۳: تحدی در قرآن کریم
۱۰۳	.....	فصل ۴: نتایج توجه به موضوع تحدی
۱۱۵	.....	فصل ۵: اثبات بهشت و جهنم دنیایی
۱۴۱	.....	فصل ۶: ویژگی های بهشت و جهنم آخرتی
۱۵۹	.....	فصل ۷: عمل صالح در قرآن کریم
۱۷۳	.....	فصل ۸: رزق بهشتی به مؤمنان راستین
۱۸۳	.....	فصل ۹: تجسم اعمال در آخرت
۲۰۹	.....	فصل ۱۰: بهره‌مندی بهشتیان از ازواج مطهره
۲۱۵	.....	فصل ۱۱: زندگانی جاودان در آخرت
۲۴۹	.....	منابع و مآخذ
۲۵۵	.....	نمایه

مقدمه

حضرت آیت الله م. مدرضا مهدوی کنی (رحمته الله علیه) به عنوان مجتهدی جامع الشرایط، عالمی زمان شناس، ریاست داری صادق، متفکری برجسته در حوزه معارف اسلامی و اندیشمندی آگاه به تفسیر قرآن کریم در سال های حیات پُرخیبر و برکت خود تلاش نمودند تا دانشجویان مکتب امام صادق (علیه السلام) را با تفسیر قرآن کریم آشنا نموده و زمینه های فهم و تدبیر در آن را برای علاقه مندان به معارف قرآنی فراهم آورند. رهاورد این دغدغه و اهتمام، طرح مباحث تفسیری در جلسات مختلف و کلاس های دانشگاه و حوزه علمیه بوده است که الحمدلله تاکنون مجموعه های ذیل از این مباحث منتشر شده است:

- جلد اول: تفسیر موضوعی قرآن کریم: بیست و الزامات
- جلد دوم: تفسیر سوره مبارکه حمد
- جلد سوم: تفسیر سوره مبارکه قدر
- جلد چهارم: تفسیر سوره مبارکه بقره (۱)
- جلد پنجم: تفسیر سوره مبارکه بقره (۲)

آنچه در این کتاب تقدیم خوانندگان گرامی می گردد، ادامه بحث دیگری از مجموعه مباحث تفسیری ایشان با موضوع تفسیر سوره مبارکه بقره است که در پردیس خواهران دانشگاه امام صادق (علیه السلام) ارائه گردیده و به دلیل گستردگی مباحث در چندین جلد منتشر می گردد. در این کتاب حضرت آیت الله مهدوی کنی (رحمته الله علیه) به تفسیر و تبیین آیات بیست و سوم تا بیست و پنجم سوره مبارکه بقره پرداخته اند که موضوع اصلی این سه آیه را می توان به طور کلی مسئله «تحدی» و

اثبات معجزه بودن قرآن کریم دانست.

رویکرد اجتماعی حضرت آیت‌الله مهدوی کنی (رحمه‌الله) به موضوعات مطرح در آیات قرآن کریم باعث شده است تا ایشان با طرح این سؤال که فلسفه بیان موضوع تحدی در قرآن کریم چیست و چرا خداوند متعال همه انسان‌ها و عموم مردم را مخاطب اصلی این آیات دانسته و همگان را ترغیب کرده است که به این مبارزه‌طلبی فکر کرده و تلاشی ولو اندک برای پاسخگویی به آن داشته باشند، به نتایج بسیار مهم اجتماعی این آیات اشاره کرده و لایه‌های عمیق تدبیری را برای مخاطب مکتشف کرده است. در واقع ویژگی منحصر به فرد این مجلد از تفسیر سوم بقره آن است که نتایج کاربردی و اجتماعی توجه کردن یا عدم توجه به یکی از موضوعات قرآنی را در صحنه زندگی فردی و اجتماعی مردم به تصویر کشیده است. به عبارت دیگر هنر استادی آیت‌الله مهدوی کنی (رحمه‌الله) در این بخش از مباحث تفسیری آن است که توانسته‌اند به خوبی عرصه‌های کاربردی یکی از موضوعات نظری سوره عظیم قرآنی را در بستر زندگی انسان‌ها به نمایش گذاشته و نتایج توجه یا عدم توجه به آن را به خوبی نمایش دهند.

ایشان مباحث تفسیری سوره بقره را در این کتاب ابتدا با طرح موضوع پاسخگویی قرآن کریم به همه شبهات بشری آغاز کرده و با بهره‌گیری از موضوع تحدی مطرح شده در آیه بیست و سوم سوره مبارکه بقره، به این مطلب مهم اشاره می‌کنند که یکی از نشانه‌های حقانیت قرآن کریم، پاسخ‌گویی به همه سؤالات و شبهات انسان‌ها در طول تاریخ بوده است. ایشان معتقدند که فلسفه طرح موضوع تحدی در قرآن کریم، توجه دادن اذهان بشری به این کتاب آسمانی است و اینکه خداوند متعال در آیات متعددی، با ادبیاتی آمرانه، همگان را تحریک کرده است تا اگر می‌توانند با کمک یکدیگر و حتی جنیان، سوره‌هایی مانند سوره قمر، بیابان، به این دلیل بوده که می‌خواسته اذهان انسان‌ها به‌ویژه پیروان ادیان مختلف را تحریک کند تا حداقل برای مقایسه هم که شده، یک‌بار سوره‌های قرآن مجید را با آموزه‌های دیگر ادیان مقایسه کرده و همه آنها را از لحاظ نوع و میزان و عمق معارفی که بیان کرده‌اند، مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند. قطعاً اگر این مقایسه واقع بینانه و حقیقت‌طلبانه باشد، راه را برای حرکت تکاملی مردم به سمت دین اسلام و رشد ایشان فراهم خواهد نمود.

مهم‌ترین سؤالی که در خصوص قرآن کریم در ذهن انسان‌ها ایجاد می‌شود، این است که چگونه یک انسان عادی و درس ناخوانده در دورانی کههن توانسته است این کلمات پرمحتوا و عجیب را بیان کند و اساساً چگونه یک انسان توانسته با خالق هستی ارتباط برقرار کند و کلماتی از او دریافت نماید. خداوند متعال با اشاره به مجموعه‌ای از این سؤالات و ابهامات مهم تاریخی، راه پاسخگویی را نیز فراهم نموده و پاسخ را در نهاد تک‌تک انسان‌ها قرار داده است اما به شرط آن‌که از مسیر صحیح و منطقی آن را پیگیری کنند.

به نذر آیت‌الله مهدوی کنی (رحمته) این دعوت‌ها و این ترغیب‌های خداوند متعال به آوردن کتابی همانند قرآن کریم و امر به تحدی - که یک امر تعجیزی است - هیچ‌گاه محقق نخواهد شد و هیچ‌کس نمی‌تواند به آن پاسخ مثبت بدهد - صرفاً برای مطالعه و آشنایی بیشتر انسان‌ها با قرآن کریم و دین اسلام و مجموعه معارف والا و عظیم آن بوده که این کار قطعاً در آینده برای همه انسان‌ها و بشریت نتیجه مثبت به همراه خواهد داشت و منجر به پذیرش دین و ایمان آوردن به آن خواهد شد. این مطلب یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها و سبک‌های تبلیغی دین اسلام است که هم در قرآن کریم و هم در احادیث و کتبی ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و احادیث ایشان وجود دارد و به‌وضوح می‌توان آن را مشاهده نمود.

از منظر آیت‌الله مهدوی کنی (رحمته) توجه به موضوع تحدی و تفکر در این رابطه نتایج بسیار خوب و مفیدی به همراه دارد و مردم است همه مسلمانان و مؤمنان و به‌ویژه مبلغان دینی و اندیشمندان علوم اسلامی رجه و رزه و شایانی به آن داشته باشند. البته از منظر این استاد فرزانه، اساساً هر موضوعی که در قرآن کریم به آن اشاره شده، قابل توجه، تفکر و تأمل بوده و نبایست به سادگی از کنار آن عبور کرد؛ ولیکن متأسفانه برخی از مسلمانان با این برداشت اولیه که آیات تحدی صرفاً برای جدال با مخالفان و معاندان است و مؤمنان حقیقی نباید به این موضوع فکر کنند، خیلی سریع از کنار تفسیر این آیات عبور کرده و توجه چندانی بدان نمی‌کنند.

به نظر حضرت استاد، توجه و تفکر به موضوع تحدی نتایج متعدد و بسیار مفیدی به همراه دارد که از جمله آنها اثبات حقانیت قرآن کریم و الهی و وحیانی بودن این کتاب آسمانی، و در ادامه اثبات عمیق مسئله نبوت و رسالت است چرا که پذیرش حقانیت و وحیانی بودن قرآن کریم، در واقع پذیرش رابطه میان یک

انسان عادی با خالق جهان هستی است و این موضوع به‌خوبی تبیین کننده مسئله نبوت و رسالت پیامبر اکرم (ﷺ) است. لذا در بخشی از مطالب خود می‌فرمایند:

«نتیجه پرداختن به موضوع تحدی و تأکید بر این مبارزه طلبی و هم‌آورد طلبی، نه تنها اثبات اعجاز قرآن کریم را در پی دارد، بلکه اثبات نبوت و رسالت را نیز در پی داشته و یک سنگ بنای مهم برای اثبات بسیاری از مسائل دیگر است. اینکه خداوند متعال مسئله معجزه بودن قرآن کریم و تحدی را مطرح می‌کند، در واقع یک راهکار دائمی و ابدی برای اثبات نبوت پیامبر اکرم (ﷺ) و اثبات دین خاتم بودن بیان کرده که برای همیشه و توسط همگان مورد استفاده باشد و بتوانند از این طریق، سوالات و ابهامات و شک و زیب خود را برطرف کنند».

از منظر حضرت استاد، نتیجه دیگر توجه به موضوع تحدی و تفکر در رابطه با آن، افزایش ایمان و تقوای انسان‌هاست. خداوند متعال با بیان این خبر غیبی که هیچ‌کس نمی‌تواند کتابی همانند قرآن کریم دارد، فقط یک اطلاع صرف و یک آگاهی ساده نسبت به آینده نداده، و انسان‌ها را از رفتن به سمت این کار منع نکرده و برحذر نداشته است؛ بلکه به‌عکس این جمله تبلی تحریک‌کننده است و بسیاری از مخالفان و معاندان را تحریک می‌کند تا برای تصدیق و نابودی دین اسلام و نقض وحیانی بودن و حق بودن قرآن کریم، تلاش کنند تا هرطور که شده، کتابی همانند آن بیاورند. بنابراین این جمله، فقط یک فعل نهی کننده و تحذیردهنده ساده و معمولی نیست، بلکه باطن آن یک فعل ترغیب‌کننده برای همانندآوری و تحریک‌کننده همه مخالفان و معاندان و حتی انسان‌های ضعیف ایمان است تا به مقابله برخاسته و حداقل برای یک‌بار، به این موضوع فکر کنند و محتوای قرآن کریم را مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند. بی‌شک فکر کردن به این موضوع، مستلزم آن است که انسان ابتدا با معارف این کتاب آشنا شود و به سبک بیان و سبک طرح موضوعات آن دقت کند و حداقل یک‌بار آن را مطالعه نماید. هدف خداوند متعال نیز در نهایت همین مطلب است که افراد به مطالعه این کتاب پرداخته و با معارف آن آشنا شوند. هرچه این آشنایی بیشتر و بهتر صورت گیرد،

نتیجه‌اش ایمان بیشتر خواهد بود؛ ایمان به آخرین کتاب هستی و معارفش، ایمان به خالق حکیم که چنین مطالب عمیقی بیان کرده است، ایمان به پیامبری اُمّی که توانسته واسطه دریافت وحی الهی شود و به تبیین معارف آن پردازد، ایمان به کامل بودن دین اسلام نسبت به همه ادیان دیگر و در نهایت ایمان به حقانیت آنچه در قرآن کریم بیان شده است.

زیبایی قرآن کریم در همین نکات لطیف و عمیقش نهفته است که مخاطب را به کاری ترغیب می‌کند که نتیجه‌اش اگرچه به ظاهر فاصله گرفتن و دشمنی است، اما غنشی افزایش ایمان و باور به این کتاب و پذیرش حق است. این در حالی است که طبق آیه بیست و چهارم سوره مبارکه بقره که می‌فرماید: «فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا تَتَقَوَّلُوا النَّارَ.» نتیجه بی‌توجهی به موضوع تحدی و انکار حقانیت قرآن کریم، می‌تواند داده شدن دای عذاب جهنم باشد. این عذاب نیز فقط اخروی و در جهان آخرت نیست، بلکه از همین دنیای کنونی شکل می‌گیرد.

از دیگر نکات عمیق به حضرت آیت‌الله مهدوی کنی (رحمه‌الله) در این بخش از مباحث تفسیری بیان کرده‌اند، شایسته وجود بهشت و جهنم دنیایی است. ایشان مستندات فراوانی برای اثبات وجود بهشت و جهنم دنیایی ارائه نموده و بدین منظور دلایل متعددی از آیات قرآن در این باره، روایات اهل بیت (علیهم‌السلام)، گزارش‌های تاریخی و نیز ادله عقلی بیان می‌کنند. همه این مستندات و دلایل نشان می‌دهد که بهشت و جهنم دنیایی واقعاً و هم‌اکنون وجود دارند. و همه انسان‌ها در حال حاضر در بهشت و جهنم دنیایی خود هستند ولیکن، بسیاری از افراد متوجه این موضوع نبوده و در روز قیامت که روز کشف اسرار و هویدا شدن همه حقایق است، این مطلب بر همگان مشخص خواهد شد.

از دیگر ویژگی‌های این مجلد از کتاب آن است که آیت‌الله مهدوی کنی (رحمه‌الله) برای تبیین بهتر موضوع تحدی و اقسام و انواع و کارکردها و نتایج آن، به روایات اهل بیت (علیهم‌السلام) استناد کرده و فهم عمیق معارف قرآنی را در گرو فهم صحیح احادیث ایشان دانسته و این اقدام را بخشی از روش صحیح تفسیر قرآن به قرآن معرفی می‌کنند. حضرت استاد در این رابطه می‌فرمایند:

«روش تفسیر قرآن به قرآن که استاد ما علامه طباطبایی

(رحمه‌الله) در مباحث خود به آن اشاره کرده و تفسیر شریف

المیزان را بر اساس چنین روشی نوشته اند، یعنی تفسیر آیات قرآن کریم بر مبنای معارف قرآنی و یکی از مهم ترین معارف قرآنی، اعتبار و حجیت کلام معصومین (علیهم السلام) است. لذا علامه طباطبائی (ره) نیز در تفسیر شریف خود به خوبی با استفاده از کلام اهل بیت (علیهم السلام) به تفسیر آیات قرآن کریم پرداخته اند. لذا آن کسانی که گمان کرده اند شیعیان با طرح موضوع تفسیر قرآن به قرآن، کلام پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت (علیهم السلام) را کنار گذاشته و همان شعار بسیار غلط و نادرست «حسبنا کتاب الله» را سر داده اند، اصلاً موضوع را متوجه نشده و یک برداشت غلط و سطحی از این روش تفسیری صحیح داشته اند.

باید گفت که یکی از دغدغه های مهم آیت الله مهدوی کنی (ره) در اکثر کلاس های تفسیری آروزش روش صحیح تفسیر قرآن کریم است. ایشان با آگاهی به این مطلب که در زمان محدود کلاس های تفسیری دانشگاه یا حوزه علمیه، نمی توان به تفسیر همه آیات قرآن کریم و تدوین معارف اهل بیت (علیهم السلام) پرداخت، لذا دائماً تلاش می کنند تا بیش از پیش، طلب، دانشجویان و طلاب را با روش صحیح تفسیر و فهم معارف قرآنی آشنا کرده و روش را به آنها آموزش دهند. به همین دلیل در جای جای مباحث تفسیری ایشان می توان تذکرها و تکرارهای جدی این استاد فرزانه به مخاطبان را مشاهده نمود. به عنوان مثال ایشان در جایی می فرمایند:

«من تعمداً روی این مسائل مهم کلامی در خصوص روش تفسیر قرآن به قرآن تأکید می کنم. دین خاطر که در کلاس های درسی دانشگاه و حوزه، امکان این که همه آیات و سوره قرآن کریم تفسیر شود و تفسیر آن به دانشجویان و طلاب آموخته شود، وجود ندارد؛ بلکه می بایست روش تفسیر کردن و روش تفسیر خواندن و روش تشخیص تفسیر صحیح از تفسیر غلط را به دانشجویان و طلاب آموزش داد تا بر اساس این ملاک و معیارها بتوانند خود شخصاً به مطالعه مابقی آیات قرآن کریم پرداخته و در این

زمینه مهارت کسب کنند و به قول معروف ماهیگیر شوند. لذا من در این کلاس‌ها بیشتر سعی بر آن دارم تا راه و روش تفسیر کردن را به شما آموزش دهم نه اینکه صرفاً مباحثی از تفسیر قرآن مجید را برای شما بخوانم و شما نیز فقط یادداشت کنید. اصلاً هدف من تفسیرگویی نیست، بلکه قصد دارم روش آن را به شما آموزش دهم و شما را در این زمینه متخصص کنم. قطعاً این کار برای آینده علمی شما بسیار مفیدتر و مناسب‌تر از آن است که حجم عظیمی از اطلاعات را به شما انتقال دهم بدون اینکه خودتان بتوانید از آنها استفاده کنید».

همان‌گونه که اشاره شد، یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های حضرت آیت‌الله مهدوی کنی (رحمته‌الله) آموزش روش صحیح تفسیر قرآن کریم و فهم معارف عمیق دین اسلام است. مخاطب ایشان در مرحله اول دانشجویان و طلاب حاضر در جلسه کلاس و در مرحله دوم استادان دانشگاه و نظام آموزشی حاکم بر مجامع علمی بوده و در مرحله سوم و کنونی نیز همه افرادی است که موفق به مطالعه مباحث تفسیری ایشان شوند. به همین دلیل برای همه گروه‌های مخاطب، پیشنهادهایی را مطرح کرده و راهکارهایی را برای آموزش روش صحیح ارائه داده‌اند.

به‌عنوان مثال دائماً خطاب به دانشجویانی که روش صحیح آموزش بر اساس آنچه از قرآن کریم برداشت می‌شود، «تداوم و تدریج» است. ایشان با استناد به این مطلب که خداوند متعال، آیات قرآن کریم را بر سبوت تدریجی در طول بیست‌وسه سال بر پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) نازل می‌کرد و آن حضرت (علیه‌السلام) نیز به تدریج و ده‌ده، ده‌ده، ده‌ده آیات قرآن کریم را به مردم آموزش می‌دادند، چون روش صحیح آموزش، تداوم و تدریج است، لذا نظام آموزشی نیز باید به گونه‌ای دقیق تداوم و تدریج در ارائه محتوای آموزشی را رعایت کند. هنگامی که به تدریج دانش و آگاهی مردم افزایش پیدا کند، شور و اشتیاق آنان برای فرا گرفتن دانش‌های بیشتر همچنان پایدار مانده و در نتیجه با یک جامعه فعال و علاقه‌مند به آموزش مواجه خواهیم بود. ایشان در ادامه بیان این مطالب می‌فرمایند:

«این خودش یک شیوه آموزش است که باید به تدریج و

اندک اندک، آیات قرآنی و مطالب درسی را به کودکان و دانش آموزان آموزش داد و نباید یک دفعه کودک را مجبور کنیم که یک سوره بزرگ یا یک شعر بزرگ را حفظ کند. این حفظ کردن های سریع، هم خسته کننده است و هم فرصت تدبّر و فهم را از کودک می گیرد و اجازه نمی دهد که معارف قرآنی به خوبی بر قلب کودک بنشیند و قلبش را نورانی کند. شیوه آموزش باید همانند نزول تدریجی قرآن کریم در صدر اسلام باشد که بسیار به فهم عمیق معارف قرآنی و گسترش سریع تر آن کمک می کرد و شاید به همین دلیل بود که این سبک نزول و آموزش قرآن، مورد مخالفت کفار و مشرکان قرار گرفته بود و اعتراض می کردند که چرا آیات این کتاب به صورت یک دفعه و کلی نازل نمی شود؟

ایشان حتی در ادامه مباحث خود به استادان نیز توصیه می کنند که همچنان شیوه تداوم و تدریج را پی گرفته و در کنار آن تلاش کنند تا دائماً با ارائه مباحث جدید، شوق و انگیزه دانش آموزان و دانشجویان را برای حضور در کلاس و مطالعه و طلب علم، افزایش دهند. استادان دانشجویان با شوق آموزش علوم و فنون جدید به دانشگاه می آیند و اگر احساس کنند که همه مطالب مرتبط با یک علم خاص را می توان یک باره و یک دفعه فراگرفت، داکتر اشتیاقی برای حضور در کلاس ندارند و فقط به مطالعه کتاب در شب امتحان اکتفا می کنند. لذا به همین دلیل استادان دانشگاه می بایست مطالبی فراتر از کتاب و جزوه به دانشجویان آموزش دهند و شوق حضور دانشجو در کلاس را ایجاد کنند.

از دیگر توصیه های ایشان به استادان و به ویژه مبلغان دینی مستدل و مستدل سخن گفتن و دفاع واقع بینانه از دین است. ایشان معتقدند که مبلغان دینی و استادان دانشگاه می بایست تلاش کنند تا با درس گرفتن از قرآن کریم، اولاً به نظرات و سؤالات و انتقادات مخاطبین خود احترام گذاشته و حرف همه را اعم از موافقان و مخالفان بشنوند؛ و ثانیاً تلاش کنند به گونه ای مستدل و مستند به سؤالات مردم پاسخ دهند و در ذهن مردم سوء تفاهم یا ابهامی باقی نگذارند. ایشان در بخشی از مطالب خود می فرمایند:

«یک استاد، معلم و مبلغ شایسته باید تلاش کند تا حد ممکن به همه سؤالات مخاطبان خود به گونه‌ای دقیق و علمی و بر مبنای معارف دین پاسخ دهد. اگر این چنین نباشد، قطعاً در آینده از طرف مردم و بعداً در روز قیامت از طرف خدای متعال مورد محاسبه و معاقبه قرار می‌گیریم. حتی اگر مخاطب امروز نفهمد که شما اشتباه به او جواب داده‌اید، بالاخره یک‌روزی متوجه خواهد شد و این کار اثر تخریبی بیشتری بر او دارد و چهره دین اسلام و مبلغان دینی و روحانیون را در نظر او خراب می‌کند. دین اسلام، دین حق است و برای همه چیز پاسخ دارد، لذا نباید از دین اسلام به گونه‌ای ضعیف دفاع شود».

آیت‌الله مهددونی (رحمته‌الله) در نهایت به معرفی امام خمینی (رحمته‌الله) به عنوان الگویی برای همه معلمان، استادان و مبلغان پرداخته و شخصیت ایشان را شخصیتی جامع و چندبعدی در زمینه‌های گوناگون معرفی می‌کند که یکی از آنها، وجهه معلمی ایشان است. در گذشته فقط کسر ابرار را داشتن چاه‌های نفت می‌شناختند اما امروزه همه نام این کشور را با نام امام خمینی (رحمته‌الله) و انقلاب خمینی (رحمته‌الله) می‌شناسند.

ایشان معتقدند حضرت امام (رحمته‌الله) رسالت پیام رگه خود را در به ثمر نشاندن انقلاب اسلامی در کشور ایران به‌خوبی انجام دادند و صدای انقلاب و دین اسلام را به همه جهانیان رساندند و اکنون وظیفه ماست که این مسیر را ادامه دهیم و پرچم این حکومت را به دست صاحب اصلی اش یعنی حضرت جنت (رحمته‌الله) برسانیم. همچنین حضرت استاد در جای‌جای مباحث به دغدغه‌های پیش‌روی خود برای تبلیغ دین اسلام اشاره کرده و دائماً این وظیفه مهم را به مخاطبان خود گوشزد می‌کنند و اینکه متأسفانه هنوز نتوانسته‌ایم معارف دین اسلام را به زبان‌های مختلف ترجمه کرده و در دسترس همگان قرار دهیم. به همین مناسبت در بخشی از مباحث خود می‌فرمایند:

«حضرت امام (رحمته‌الله) با انقلاب اسلامی خود، آن ابهام و خیر

اجمالی و جزئی اولیه را در ذهن اکثریت مردم جهان ایجاد کردند اما هنوز نتوانسته‌ایم برای پاسخگویی به سؤالات مختلف مردم، مجموعه‌ای به زبان‌ها و فرهنگ‌های مختلف، فراهم کرده و آماده نماییم. یکی از مصادیق انقلابی و حزب‌اللهی بودن، همین تلاش برای تبلیغ معارف دین به مردم جهان است. در دنیا ضلّت اسلام و ایران به زبان‌های مختلف، کتاب‌های متعددی نوشته شده است که برخی از آنها را دیده‌ام و در کتابخانه شخصی‌ام دارم اما اقدامات اندکی برای پاسخگویی و رفع ابهامات مردم دنیا در این خصوص صورت گرفته است.

در نهایت آنکه از منظر آیت‌الله مهدوی کنی (رحمته‌الله علیه)، مسیر تبلیغ دین اسلام و دفاع از حقایق قرآن کریم، مدیری سخت و مشکل است و فراز و نشیب‌های متعددی مثل جنگ نظامی، تحریم اقتصادی، کودتا و فتنه‌های سیاسی به همراه دارد؛ ولیکن اگر صبر و استقامت داشته باشیم و نصرت امام خمینی (رحمته‌الله علیه) و مقام معظم رهبری (مدظله العالی) را الگو و رهبر و مقتدای خود قرار دهیم، خواهیم توانست از گردنه‌های سخت آن عبور کرده و انقلاب ایران را به انقلاب حضرت حجت (عجل الله تعالی فرجه‌ه) پیوند بزنیم.

آنچه بیان شد، خلاصه‌ای اجمالی از مباحث مطرح شده در این مجلد از کتاب بود تا خواننده گرامی با ذوق و شوق بیشتری به مطالعه عمیق این مباحث بپردازد. در پایان لازم می‌دانم از اعتماد و حمایت خالصانه حضرت حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمدسعید مهدوی کنی (رحمته‌الله علیه) و دکتر نادر جعفری به‌عنوان مسئولان دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله مهدوی کنی (رحمته‌الله علیه) تشکر نمایم که به حمیاری عمل نموده و وظیفه خطیر تنظیم و تدوین مجموعه آثار تفسیری حضرت استاد را محوّل نمودند. همچنین لازم است از زحمات جناب آقای دکتر عباس مصلائی‌پور به‌عنوان ناظر این کتب نیز تشکر کنم که با نکته‌سنجی‌ها و دقت فراوان خود، نقش مهمی در بهبود کیفیت این آثار داشته‌اند.

از آنجا که هیچ پژوهش علمی بدون خطا و اشتباه نیست، پیشاپیش بابت وقوع هرگونه لغزش در متن کتاب عذرخواهی نموده و متذکر این نکته می‌شوم که

تمامی مطالب پی‌نوشت، توضیحات تکمیلی است که توسط اینجانب به متن کتاب اضافه شده تا عموم خوانندگان از طیف‌های مختلف جامعه، بتوانند از این کتاب استفاده نموده و با اندیشه‌های تفسیری حضرت آیت‌الله مهدوی کنی (رحمه‌الله) که ترجمان حقیقی معارف قرآن کریم است، آشنا شوند. به امید هدایت حضرت حق.

وَمِنْ اللَّهِ التَّوْفِيقَ

دکتر محمد عترت دوست (جانی‌پور)

دکترای علوم قرآن و حدیث از دانشگاه امام صادق (ع)

عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

Etratdoost@sru.ac.ir

www.ketab.ir